

Een populatie van het vliegend hert, *Lucanus cervus* (Coleoptera: Lucanidae) in Twente

B. HOEKSTRA

HOEKSTRA, B., 1997. A POPULATION OF *LUCANUS CERVUS* (COLEOPTERA: LUCANIDAE) IN TWENTE. – *ENT. BER., AMST.* 57 (6): 93-95.

Abstract: A description is given of a recently discovered population of *Lucanus cervus* in the most eastern part of the province of Overijssel (Twente, The Netherlands), near the German frontier. Last summer about hundred specimens were discovered, among which thirty-one as traffic victims. Also 3 specimens were found in pellets of Barn owls (*Strix aluco*). This result gives reason for optimism about the status of *Lucanus cervus* in Twente.

Natuurmuseum, M.H. Tromplaan 19, 7511 JJ Enschede.

In het augustusnummer van Entomologische Berichten verscheen een bijdrage over de status van het vliegend hert *Lucanus cervus* (Linnaeus) op de Veluwe (Teunissen & Smit, 1996). Het was verblijdend hierin te lezen dat de soort daar nog steeds voorkomt en vrijwel jaarlijks wordt gesignaleerd. Tot dusver werd steeds aangenomen dat de populatie op de Veluwe de enige in ons land was van enige omvang. De soort komt echter nog wel steeds voor op enkele andere plaatsen in Nederland, zoals Zuid-Limburg. Krieken & Pijpers (1982) vermelden 2 vondsten uit Drenthe, 2 uit Utrecht, 2 uit Noord-Brabant en 5 uit Overijssel. In hun artikel zijn niet de vondsten en waarnemingen opgenomen die door Van Laar (1987) zijn vermeld voor de Utrechtse Heuvelrug (5 vindplaatsen) en de Gelderse Vallei (1 vindplaats) uit de jaren 1960-1982. Cuppen (1992) vermeldt twee vindplaatsen in Zuid-Limburg uit de periode 1990-1991. Hermans (1994, 1995) noemt 3 vondsten (1 ♂, 2 ♀) uit de jaren 1980-1982, 1 vondst (♂) uit 1991, 2 (♂, ♀) uit 1993 en 4 exemplaren (♂, ♀) uit 1994. Van de vondsten uit Overijssel zijn er 4 uit Twente afkomstig. Deze 4 dieren zouden gezien de ligging van hun vindplaatsen aangevlogen kunnen zijn uit het Bentheimer Woud (Duitsland).

Buitengewoon verrassend was het dan ook om op een andere plaats in Overijssel, in het uiterste noordoosten tegen de Duitse grens aan, in de zomer van 1996 een grote populatie

vliegende herten te ontdekken. De eerste waarneming werd gedaan op 28 juni. 's Avonds omstreeks half elf, vloog een mannelijk vliegend hert snorrend rond. De volgende dag werd een platgereden mannetje gevonden. In de daarop volgende periode van 28 juni tot 11 augustus werden, gedurende 28 waarnemingsdagen, 63 vliegende herten geteld: 31 mannetjes en 32 vrouwtjes. In deze telling werden niet meegerekend de dieren die 's avonds rondvliegend werden waargenomen. En dat waren er ook heel wat. Van deze 63 dieren werd bijna de helft (31) dood gevonden: 12 mannetjes en 19 vrouwtjes: de meeste dieren als verkeersslachtoffer (9 ♂, 16 ♀). Voor zover de doodgevonden dieren nog gaaf waren, werden ze verzameld. Vier exemplaren (2 ♂, 2 ♀) zijn opgenomen in de collectie van het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden en 5 exemplaren (3 ♂, 2 ♀) in de collectie van het Natuurmuseum te Enschede.

De dieren verschilden sterk in grootte. Van twaalf mannetjes die gemeten werden op de manier van Teunissen & Smit (1996), was de kleinste 52,3 mm en de grootste 78,5 mm.

Om dubbeltellen te voorkomen werden de levend gevonden dieren gemerkt met een klein tipje nagellak aan de basis van het rechter dekschild en onmiddellijk daarna ter plekke weer losgelaten. Er werd echter nooit een gemerkt dier teruggevonden. Na de eerste vondst werd het gebied geïnventariseerd door het gedurende de gehele waarnemingsperiode dagelijks 2

of 3 maal te voet of op de fiets te doorkruisen. De houtwallen, kleine hakhoutbosjes en andere boselementen werden nooit doorzocht om te voorkomen dat de dieren in hun leefgebied nodeloos zouden worden verstoord. Eigenlijk zijn alle vondsten min of meer toevalstreffers. Het is dan ook vrijwel zeker dat er in werkelijkheid veel meer dieren waren.

Een natuurfotograaf, de heer Webbink uit Almelo, die de dieren ook op het spoor was gekomen, telde in dezelfde periode, doch veelal op andere dagen, minstens 30 dieren. Hij vond echter nooit een gemerkt dier. Een fraaie, door hem gemaakte serie foto's van deze dieren is opgenomen in het tijdschrift Tommy (Beaujon & Webbink, 1996).

Uit bovenstaande aantallen blijkt dat het verkeer een belangrijke doodsoorzaak is voor het vliegend hert. De meeste dieren werden door het verkeer verpletterd, terwijl ze kruipend een verharde weg overstaken, die parallel loopt aan een oude houtwal. In deze houtwal planten zij zich waarschijnlijk voort. Een deel van deze houtwal was een aantal jaren geleden opgeruimd. Dáár waar de wal geslecht was, werd op de weg er langs geen enkel verkeersslachtoffer gevonden. Waar de wal zich weer voortzette, vielen prompt weer slachtoffers. Verder werd twee keer een platgereden dier op een verhard rijwielpad gevonden. Er vielen trouwens ook wel slachtoffers op onverharde wegen. Vooral in een warme en droge periode, waarin de zandwegen erg mul waren, hadden de mannetjes bij het oversteken moeite om over de rulle wagensporen te klauteren. Ze vielen daarbij op hun rug en konden zich niet weer oprichten. Spartelend met hun poten bleven ze liggen tot een vriendelijke voorbijganger ze oprichtte, ze ten prooi vielen aan roofdieren of door het verkeer werden vermorzeld. Het is hier overigens niet voor het eerst dat vastgesteld werd dat het verkeer slachtoffers eist onder vliegende herten. Willemse (1912) beschrijft reeds een dodelijk verkeersongeval van een vliegend hert. Ook Hermans (1995) maakt melding van vliegende herten als verkeersslachtoffers.

De deze zomer gesignaleerde populatie komt voor in een zeer beperkt gebied. Van de

hierboven genoemde 63 dieren werden er slechts drie gevonden buiten een blok van 1 km². Van de door derden gesignaleerde dieren werden er ook maar enkele waargenomen in een ander km-vak. Blijkens een verslag van Knigge (1990) zijn in voorgaande jaren op diverse aangrenzende terreinen door terreinbeheerders van Het Overijssels Landschap ook reeds vliegende herten geconstateerd. Het ziet er dus naar uit dat we hier te doen hebben met een vrij omvangrijke populatie, die blijkbaar steeds aan de aandacht van entomologen is ontsnapt.

De kern van het gebied waar dit jaar de meeste kevers werden vastgesteld, bestaat uit een kleinschalig oud Twents landschap, een es met daar omheen veel oude houtwallen met hoogopgaande eiken (*Quercus* sp.) en in de struiklaag bramen (*Rubus* sp.), kamperfoelie (*Lonicera periclymenum* L.), vuilboom (*Frangula alnus* Mill), hop (*Humulus lupulus* L.), en in de kruidlaag struisgras (*Agrostis* sp.), witbol (*Holcus lanatus* L.), varens, brandnetels (*Urtica dioica* L.). In de houtwallen zitten veel niet gerooide en vermolmdes stobben van eiken die in het verleden gekapt zijn. Het gehele gebied wordt doorsneden met onverharde en enkele verharde wegen. Om de populatie niet nodeloos in gevaar te brengen en ongewenste bezoekers en verzamelaars buiten de deur te houden wordt de vindplaats hier niet nader aangegeven.

De meeste van de houtwallen waarin de dieren voorkomen, zijn in handen van een grondeigenaar die de dieren erg goed gezind is. Hij is er trots op dat zulke zeldzame dieren op zijn erf voorkomen. Ook van de overige bewoners van het gebied hebben de dieren weinig te vrezen. Landbouwers bij wie navraag werd gedaan, kenden de dieren vanouds goed. Elk jaar worden er trouwens kevers gesignaleerd, doch men was het er wel over eens dat er dit jaar wel erg veel waren.

Behalve door directe waarnemingen en doodvondsten werd nog op een heel bijzondere wijze het voorkomen van het vliegend hert ontdekt. In een den, vlakbij een oude landbouwschuur, had een bosuil (*Strix aluco* L.) zijn roestplaats. Van deze uil werd een tiental

braakballen verzameld. En zowaar, behalve de gebruikelijke resten van bosmuizen (*Apodemus sylvaticus* (L.)), bruine ratten (*Rattus norvegicus* (Berkenhout)), vogels en tientallen meikevers *Melolontha melolontha* (Linnaeus), werden de dekschilden, poten en koppen van drie vrouwelijke vliegende herten aangetroffen! Een overduidelijk bewijs dat het vliegend hert de voorbije zomer in dit gebied alles behalve zeldzaam was. Het is algemeen bekend dat roofvogels en uilen doorgaans hun prooi-keuze maken op basis van het voedselaanbod. Een diersoort die talrijk voorkomt, wordt vaak geslagen. Het vliegend hert als prooidier van de bosuil is overigens niet iets nieuws. Uttendörfer (1952) telde in Duitsland op 58.500 gewervelde en duizenden ongewervelde dieren, 63 vliegende herten als prooi van de bosuil. Voor Nederland is het verschijnsel echter wèl nieuw.

Naar aanleiding van een oproep onder de leden van de Enschedese Natuurhistorische Museumvereniging (oktober 1996) kwam zeer recent nog een melding binnen van twee vliegende herten uit Boekelo. Medio juli van dit jaar werd aldaar gedurende enkele dagen een paartje waargenomen. Het (zelfde ?) wijfje werd naderhand dood aangetroffen in het wa-

ter van een nabijgelegen tuinvijver terwijl het mannetje niet werd terug gezien.

Literatuur

- BEAUJON, O. & L. WEBBINK, 1996. Het vliegend hert. – *Tommy* 1 (5): 64-66.
- CUPPEN, J.G.M., 1992. Het recente voorkomen van tien keversoorten in Nederland (Coleoptera). – *Ent. Ber., Amst.* 52: 177-184.
- HERMANS, J., 1994. Recente waarnemingen van het vliegend hert in Limburg. – *Natuurh. Maandbl.* 83: 86-88.
- HERMANS, J., 1995. Waarnemingen van het vliegend hert in 1994. – *Natuurh. Maandbl.* 85: 80.
- KNIGGE, M., 1990. Het vliegend hert: stoere bink of zoetekauw. – *Overijssels Landschap* 20: 8-9.
- KRIKKEN, J. & H.C. PIPERS, 1982. Het vliegende hert *Lucanus cervus* (Linnaeus) in Nederland. – *Nieuwsbr. eur. invert. Surv. Ned.* 12: 35-43.
- LAAR, V. VAN, 1987. Waarnemingen van het vliegend hert *Lucanus cervus* (L.) op de Utrechtse Heuvelrug en in de Gelderse Vallei. – *Te Velde* 35: 7-8.
- TEUNISSEN, A.P.J.A. & A. SMIT, 1996. Veluwse waarnemingen van het vliegend hert, *Lucanus cervus* (Coleoptera: Lucanidae). – *Ent. Ber., Amst.* 56: 134-135.
- UTTENDÖRFER, O., 1952. *Neue Ergebnisse über die Ernährung der Greifvögel und Eulen*: 1-230. Ulmer, Stuttgart.
- WILLEMSE, A., 1912. Noord-Limburg ten Oosten van de Maas. – *Levende Nat.* 17: 326-327.

Geaccepteerd 7.1.1997.